

Drs M.J. van Lieburg

INLEIDING

De geschiedenis van de geneeskunde is, zeker in Nederland, een nog zeer jonge discipline. Hoewel door medische auteurs al vanaf de Oudheid is geschreven over de geschiedenis van vroegere opvattingen (doxografie) en over het leven en werk van voorgangers (bio-bibliografie), ligt het begin van de meer moderne medische historiografie toch eerst rond 1870, toen het verleden der geneeskunde bestudeerd ging worden vanuit het oogpunt van dat verleden zelf, zonder er van uit te gaan dat de vroegere geneeskunde haar aktualiteit nog niet verloren had (pragmatische geschiedschrijving). Men zie over de geschiedenis van de medische historiografie:

Heischkel, E., "Die Geschichte der Medizingeschichtschreibung", In:
Artelt, W., *Einführung in die Medizinhistorik. Ihr Wesen, ihre Arbeitsweise und ihre Hilfsmittel*, (Stuttgart: Ferdinand Enke, 1949),
p. 202-237.

Rosen, G., "The Writing of Medical History", *Ciba Symposium* 11 (1951),
1350-1357.

Vooraf in Duitsland werd het medisch verleden op grondige wijze bestudeerd en beschreven. Heinrich Haeser (1811-1880), Theodor Puschmann (1844-1899) en met name Karl Sudhoff (1853-1938) behoren nog altijd tot de "gallerij" van de grote medisch-historici. Sudhoff's leerling Henry Sigerist (1891-1957) legde de basis van de medico-historiebeoefening in Amerika; zijn sociologische benadering van het vak vond na hem een belangrijk vertegenwoordiger in George Rosen (1920-1980). Tot de overige nestoren van het vakgebied behoren Arturo Castiglioni (1874-1953) en Adalberto Pazzini (1898-1975) in Italië, Max Neuburger (1868-1955) en Erna Lesky (1911) in Oostenrijk, Erwin H. Ackerknecht (1906) in Zwitserland en Walter Pagel (1898), Charles J. Singer (1876-1960) en Frederick N.L. Poynter (1908-1978) in Engeland (zie de bijdragen in het reader-gedeelte van deze *Handleiding*).

Internationaal gezien is de geschiedenis der geneeskunde als discipline sterk in beweging. De vaktijdschriften voor de medische geschiedenis vormen daarvan een goede weerspiegeling.

Tot de voornaamste, thans nog verschijnende, medisch-historische tijdschriften behoren:

Bulletin of the History of Medicine.

Verschijnt 4x per jaar. Veel bijdragen betreffende de medische geschiedenis van Amerika. Het tijdschrift verscheen voor het eerst in 1933.

Clio Medica.

Verschijnt 4x per jaar. Het tijdschrift vormt de Acta van de Academia Internationalis Historiae Medicinae. Met ingang van jaargang 14 is de redactie in handen van M. Putscher (Keulen).

Journal of the History of Medicine and allied Sciences.

Verschijnt 4x per jaar. Bevat, evenals de *Bulletin* veel Amerikaanse bijdragen.

Medical History.

Verschijnt 4x per jaar. Een uitgave van het Wellcome Institute for the History of Medicine. Bevat uitstekende artikelen.

Medizin historisches Journal.

Verschijnt 2 à 3x per jaar (in 4 nrs). Het accent ligt op de geschiedenis der geneeskunde in Duitsland. In 1980 verscheen de 15e jaargang.

Gesnerus.

Verschijnt 2x per jaar (1/2 en 3/4). Als orgaan van de Schweizerische Gesellschaft für Geschichte der Medizin und der Naturwissenschaften ligt het accent van de bijdragen op de geschiedenis der geneeskunde in Zwitserland.

Met andere disciplines samen:

Janus, Revue internationale de l'histoire des sciences, de la médecine, de la pharmacie et de la technique.

Verschijnt in de regel 2x per jaar (nrs 1-3 en 4). Het tijdschrift verschijnt vanaf 1896, met een onderbreking tussen 1942 en 1957; de 67e jaargang verscheen in 1980.

Sudhoffs Archiv. Vierteljahrsschrift für Geschichte der Medizin und der Naturwissenschaften, der Pharmazie und der Mathematik.

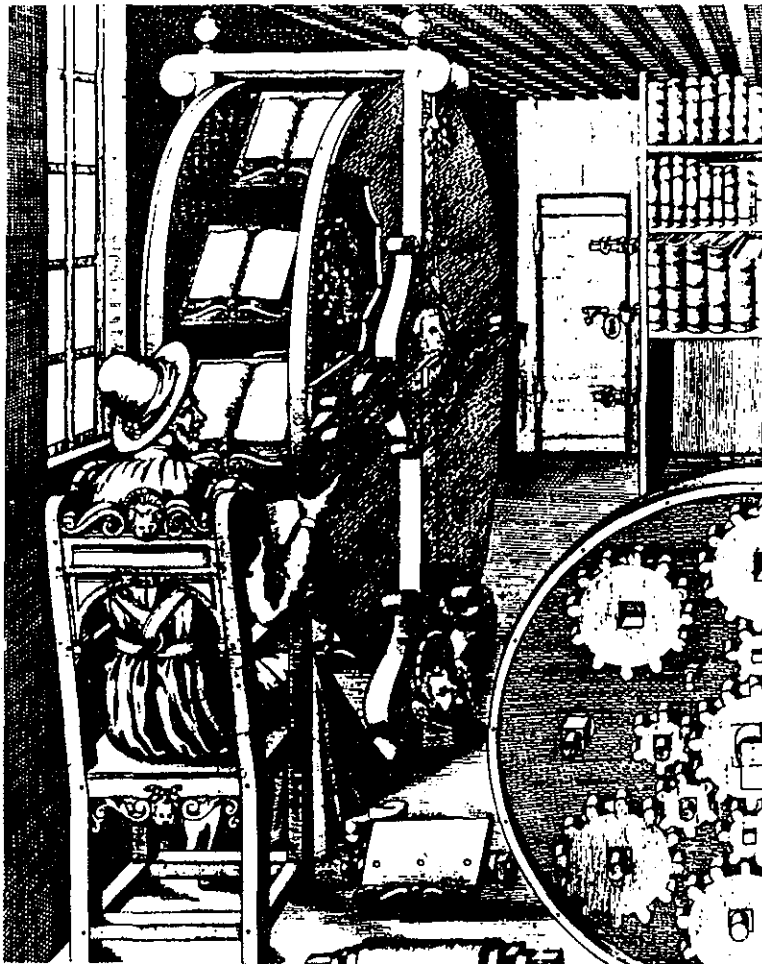
Verschijnt 4x per jaar. Voortzetting van *Archiv für Geschichte der Medizin*. Naast het *Archiv* verschijnen *Beihefte* (1961-), soms bestaande uit een bundeling van studies, soms een monografie.

In Nederland verschijnt:

*Tijdschrift voor de Geschiedenis der Geneeskunde, Natuurwetenschappen,
Wiskunde en Techniek.*

Bevat behalve oorspronkelijke bijdragen ook een agenda van o.a. medisch-
historische activiteiten, tentoonstellingen etc. in Nederland.

Redaktiesecretariaat: p/a Instituut voor de Geschiedenis der Natuur-
wetenschappen, Janskerkhof 30, 3513 BN Utrecht. Het tijdschrift
verschijnt 4x per jaar; het eerste nummer verscheen in 1978.

In Nederland hebben zich verschillende medici, al of niet verbonden aan het academisch onderwijs, voor de geschiedenis der geneeskunde verdienstelijk gemaakt. De bekendste onder hen zijn C.E. Daniëls (1839-1921), A.H. Israëls (1822-1883), M.A. van Andel (1878-1941), E.D. Baumann (1883-1966), J.G. de Lint (1867-1936), F.M.G. de Feyfer (1873-1950), E.C. van Leersum (1862-1938) en D. Schoute (1873-1953). Na de Tweede Wereldoorlog werd de Amsterdamse internist G.A. Lindeboom (1905) de belangrijkste stimulator van het medisch-historisch onderzoek en onderwijs. In 1952 legde hij de basis van het huidige Medisch Encyclopedisch Instituut*. Een tweede zelfstandig medisch-historisch instituut werd in 1971 te Nijmegen opgericht. Elders in Nederland bestaan de medisch-historische afdelingen, sekties of trefpunten in samenhang met andere universiteitsinstellingen: te Leiden in het Anatomisch-Embryologisch Laboratorium, te Utrecht in het Pathologisch Instituut en het Instituut voor Sociale Geneeskunde, te Rotterdam in de Medische Bibliotheek en te Groningen in de Chirurgische Kliniek.

Voor een nauwkeuriger overzicht van de aktuele situatie, zie:

Luyendijk-Elshout, A.M., "History of Science and Medicine in the Netherlands",
Clio Medica 14 (1979-'80), 155-160.

Om buiten het reguliere medische onderwijs, belangstellenden vertrouwd te maken met de medische geschiedenis, worden in Nederland de volgende activiteiten ontplooid:

1) *Cursus Geschiedenis der Geneeskunde*

De cursus wordt jaarlijks op zaterdagochtenden gehouden in het Medisch Encyclopedisch Instituut te Amsterdam. Het cursusjaar 1981-1982 vormt de 11e leergang. Inlichtingen bij bovengenoemd Instituut*.

2) *Medisch-Historische Dagen*

Worden tweemaal per jaar, in de regel in mei en december, gehouden in het Medisch Encyclopedisch Instituut. De organisatie van deze dagen behoort tot de activiteiten van de Stichting *Historia Medicinæ* (Amsterdam). De bijeenkomsten zijn bedoeld om beginnende en gevorderde onderzoekers op medisch-historisch gebied de gelegenheid te bieden andere belangstellenden met de resultaten van hun onderzoek in kennis te brengen. Samenvattingen van de voordrachten verschijnen in het *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*. Inlichtingen bij genoemd Instituut*.

*Voor het adres, zie p. 45 van deze *Handleiding*.

3) *Bijeenkomsten Medisch-Historische Club*

Deze worden op dinsdagavonden gehouden in het Instituut voor de Geschiedenis der Geneeskunde te Nijmegen. Per bijeenkomst geeft één gastspreker een causerie of lezing over een medisch-historisch onderwerp. Inlichtingen bij het Nijmeegse Instituut*.

4) *Bijeenkomsten GeWiNa*

Het Genootschap voor de Geschiedenis der Geneeskunde, Natuurwetenschappen, Wiskunde en Techniek (opgericht in 1913) belegt tweemaal per jaar een vergadering, waar verschillende sprekers voordrachten houden. Het overwegend aandeel van de activiteiten van het Genootschap betreft de geschiedenis der geneeskunde. Inlichtingen bij het secretariaat: Veenendaalkade 463, 2547 AL 's-Gravenhage.

5) *Cursus Geschiedenis der Genees- en Verpleegkunde*

De Werkgroep Geschiedenis der Verpleegkunde (opgericht 1976) organiseert jaarlijks één of meerdere cursussen, bedoeld voor verpleegkundigen en para-medici. De cursus duurt twee jaar. Vanaf september 1981 worden de cursusbijeenkomsten gehouden te Utrecht op dinsdagavond. Inlichtingen bij het cursussecretariaat van de Werkgroep: Vijverweg 46, 3062 JP Rotterdam.

6) *Verpleegkundig-Historische Dagen*

Deze jaarlijks gehouden dag vormt op verpleegkundig gebied de pendant van de Medisch-Historische Dagen. Als organisator treedt op de Werkgroep Geschiedenis der Verpleegkunde. Inlichtingen bij het algemeen secretariaat van deze Werkgroep: p/a Medisch Encyclopedisch Instituut*.

Al deze activiteiten vormen een onmiskenbaar bewijs dat de geschiedenis der geneeskunde zich in een groeiende belangstelling mag verheugen. Dat deze belangstelling niet alleen een passieve, maar ook een actieve is, bewijzen de vele kortere en langere artikeltjes die "gepleegd" worden in alle mogelijke periodieken. Een recent overzicht van deze activiteiten is te vinden in:

Meininger, J.V., e.a., *Geschiedenis van Geneeskunde en Gezondheidszorg, Register van publicaties en lopend onderzoek 1972-1977, Onderzoek - Onderwijs en overige activiteiten gedurende de jaren 1972-1977 in Nederland*, (Utrecht: Afdeling Maatschappelijke Gezondheidszorg van het Instituut voor Sociale Geneeskunde der Rijksuniversiteit, 1980).

*Voor het adres, zie p. 45 van deze *Handleiding*.

Door de medisch-historische instituten zijn in het recente verleden al eerder initiatieven genomen om de groep van belangstellenden, die zich actief met het medisch-historisch onderzoek wil gaan bezig houden, de helpende hand te bieden. Genoemd kunnen worden:

Moulin, D. de, *Apparaat voor de studie van de geschiedenis der geneeskunde*, (Nijmegen: Instituut voor de Geschiedenis der Geneeskunde van de Katholieke Universiteit, z.j.) (42 pp.).

Een herziene uitgave is in voorbereiding. Vgl. deze *Handleiding*, p. 11 ev.

Laage, R.J.Ch.V. ter, *Waarom Historie van de Geneeskunde? Richtlijnen voor de studie van een medisch-historisch onderwerp*, (Utrecht: Biohistorisch Instituut, z.j. (14 pp.).

Een zeer summier overzicht, dat naar De Moulin's *Apparaat* verwijst.

Wegwijzer ten behoeve van het onderwijs en onderzoek in de geschiedenis der natuurwetenschappen in hun maatschappelijk verband, (Amsterdam: Vakgroep GMAN-VU, 1980).

Bevat ook medisch-historisch relevante data; veel adressen van musea, instituten etc.

Uit de internationale literatuur kunnen de volgende twee boeken als inleiding tot het medisch-historisch onderzoek worden aanbevolen:

Artelt, W., *Einführung in die Medizinhistorik. Ihr Wesen, ihre Arbeitsweise und ihre Hilfsmittel*, (Stuttgart: Ferdinand Enke, 1949).

Clarke, E. (ed.), *Modern methods in the history of medicine*, (London: The Athlone Press, 1971).

Deze *Handleiding* bevat in het reader-gedeelte enkele artikelen die ter verdere oriëntatie over de methodologie nuttig kunnen zijn.

APPARAAT VOOR DE GESCHIEDENIS DER GENEESKUNDE

Dit "Apparaat" wil een (voorlopige) gids zijn voor de voornaamste monografieën over medisch-historische onderwerpen. Hiervoor is gebruik gemaakt van de bibliografie in G.A. Lindeboom's *Inleiding tot de Geschiedenis der Geneeskunde*, (Amsterdam: Rodopi, 1979) (N.B. de 3e of latere druk). Dit literatuuroverzicht bevat voor de verschillende onderdelen niet altijd de meest omvangrijke standaardwerken; het accent ligt meer op het geven van titels die als "inleiding tot ..." kunnen worden aanbevolen.

Belangstellenden kunnen worden verwezen naar het apparaat, uitgegeven door het Nijmeegse Instituut voor de Geschiedenis der Geneeskunde, onder de titel:

Moulin, D. de, *Apparaat voor de studie van de geschiedenis der geneeskunde*, (Nijmegen: Instituut voor de Geschiedenis der Geneeskunde van de Katholieke Universiteit, z.j.).

Een nieuwe editie hiervan is in voorbereiding.

Verder kan verwezen worden naar de vaak voortreffelijke, soms geannoteerde literatuuroverzichten in de volgende medisch-historische standaardwerken:

Singer, Charles and E. Ashworth Underwood, *A short history of Medicine*, (Oxford: Clarendon press, 1962), p. 761-795: "Selected list of Reference Material".

Guthrie, M., *A History of Medicine*, (London-Edinburgh: Th. Nelson & sons, 1945), p. 412-420: "A Classified Bibliography of Medical History".

Sigerist, Henry E., *A History of Medicine*, vol. I, (New York: Oxford univ. press, 1951), p. 499-524: "Histories of Medicine" en "Source Books of Medical History".

Garrison, Fielding H., *A medical bibliography; a checklist of texts illustrating the history of the medical sciences*; rev. by Leslie T. Morton, (London: Grafton, 1970) 3rd ed., nrs 6376-6703.1 en de "History entries" bij de verschillende onderwerpen.

Zie verder: deze *Handleiding*, p. 153 voor het "Apparaat voor de geschiedenis der verpleegkunde"

p. 157 voor het "Apparaat voor de geschiedenis van de pharmacie"

ALGEMENE OVERZICHTEN

- Ackerknecht, Erwin H., *Geschichte der Medizin*. F. Enke, Stuttgart 1977³ (235 pp.).
- Ackerknecht, Erwin H., *Therapie von den Primitiven bis zum 20. Jahrhundert*. F. Enke, Stuttgart 1970 (199 pp.).
- Artelt, Walter, *Einführung in die Medizinhistorik*. F. Enke Stuttgart 1949.
- Baumann, E.D., *Geschiedenis der Geneeskunde*. H. Meulenhoff, Amsterdam 1918 (387 pp.).
- Camac, C.N.B., *Classics of Medicine and Surgery*. Dover Publ. Schuman, New York 1959 (495 pp.).
- Castiglioni, A., *A History of Medicine*. A.A. Knopf, New York 1958² (1192 pp.).
- Clendening, Logan, *Source Book of Medical History*. Completed with notes by . . . Dover Publ. Schuman, New York 1960.
- Daremberg, Charles, *Histoire des Sciences Médicales*. Paris 1870 (Reprint: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, Graz 1974) (2 vols).
- Diepgen, Paul, *Geschichte der Medizin*. De Gruyter, Berlin 1949-1955 (3 vols).
- Dumesnil, René en Hans Schadewaldt, *Die berühmten Ärzte*. Deubner & Co., Keulen z.j.
- Elaut, L., *Het medisch denken in de oudheid, de middeleeuwen en de renaissance*. Standaard, Antwerpen 1952 (310 pp.).
- Entralgo, Pedro Lain, *La historia clinica. Historia y Teoria del Relato Patografico*. Madrid 1950 (775 pp.).
- Fischer-Homberger, E., *Geschichte der Medizin*. Springer, Berlin-Heidelberg 1977².
- Garrison, Fielding H., *An Introduction to the History of Medicine*. W.B. Saunders, Philadelphia-London z.j. (Reprint ed. 1929).
- Greene, Charles Cumston, *An Introduction to the history of medicine*. London 1926 (390 pp.).
- Gruber, George B., *Einführung in Geschichte und Geist der Medizin. Ein Lehrbuch in Vorlesungen*. Thieme, Stuttgart 1952 (343 pp.).
- Guthrie, Douglas, *A history of medicine*. Nelson, Londen 1947 (448 pp.).
- Haeser, Heinrich, *Lehrbuch der Geschichte der Medizin und der epidemischen Krankheiten*. H. Dufft, Jena 1875 (Reprint: Olms, Hildesheim 1971) (3 vols).
- King, Lester S., *The Growth of Medical Thought*. University of Chicago Press 1963.
- Leibbrand, Werner, *Heilkunde. Eine Problemggeschichte der Medizin*. Freiburg-München 1954 (437 pp.).
- Leibbrand, Werner, *Der göttliche Stab des Aeskulap*. Müller, Salzburg 1939³ 384 pp.).
- Major, Ralph, *A history of medicine*. Blackwell, Oxford 1954 (2 vols, 1155 pp.).
- Major, Ralph, *Classic descriptions of disease*. Thomas, Springfield (Ill.) 1965¹ (679 pp.).
- Meyer-Steinig, Th. en Karl Sudhoff, *Geschichte der Medizin im Überblick mit Abbildungen*. Fischer, Jena 1922 (442 pp.).
- Meyer-Steinig, Th. en K. Sudhoff, *Illustrierte Geschichte der Medizin* (bewerkt door R. Herrlinger en F. Kudlien). Fischer, Stuttgart 1965⁵.
- Müller, Martin, *Der Weg der Heilkunst*. Wegweiser-Verlag, Berlin 1936 (318 pp.).
- Puschmann, Th., *Handbuch der Geschichte der Medizin*. Fischer, Jena 1902 (Reprint: Olms, Hildesheim 1971) (3 vols).
- Osler, Sir William, *The evolution of modern medicine*. Yale Univ. Press, New Haven 1943⁶ (243 pp.).
- Petersen, Julius, *Hauptmomente in der geschichtlichen Entwicklung der medizinischen Therapie*. Copenhagen 1877 (Reprint Olms, Hildesheim 1966).
- Petersen, Julius, *Hauptmomente in der älteren Geschichte der medizinischen Klinik*. Copenhagen 1890 (Reprint Olms, Hildesheim 1966).
- Rothschuh, K.E., *Konzepte der Medizin in Vergangenheit und Gegenwart*. Hippocrates Verlag, Stuttgart 1978 (541 pp.).
- Schlevogt, Ernst, *Heilkunde im Wandel der Zeiten*. Schwab, Stuttgart 1950 (164 pp.).
- Schwalbe, Ernst, *Vorlesungen über Geschichte der Medizin*. Fischer, Jena 1909² (213 pp.).
- Shryock, Richard, *Die Entwicklung der modernen Medizin in ihrem Zusammenhang mit dem sozialen Aufbau und den Naturwissenschaften*. F. Enke, Stuttgart 1947 (374 pp.).
- Sigerist, Henri, E., *Grosze Aerzte. Eine Geschichte der Heilkunde in Lebensbildern*. Lehmann, München 1954³ (216 pp.).
- Singer, Charles en E. Ashworth Underwood, *A Short History of Medicine*. The Clarendon Press, Oxford 1962².
- Underwood, E. Ashworth (editor), *Science, medicine and history. Essays in honour*

Frankrijk

Guiart, Jules, *Histoire de la médecine française*. Nagel, Paris 1947 (284 pp.).

Spanje

Granjel, Luis S., *La Medicina Española del Siglo XVII*. Ediciones Universidad de Salamanca 1978 (250 pp., ill.).

Schotland

Comrie, John D., *History of Scottish medicine*. Baillière, London 1932 (2 vols, 828 pp.).

Nederland

Banga, J., *Geschiedenis van de Geneeskunde en van hare beoefenaren in Nederland*. Eekhoff, Lecuwarden 1868 (Reprint: International Book, Schiedam 1977, met een inleiding 'Jelle Banga (1786-1877)' door G.A. Lindeboom.

Baumann, E.D., *Uit drie eeuwen Nederlandse Geneeskunde*. Meulenhoff, Amsterdam [1950] (320 pp.).

Lindeboom, G.A. *Geschiedenis van de Medische Wetenschap in Nederland*. Fibula-Van Dishoeck, Bussum 1972 (198 pp.). Met achterin uitgebreide literatuur aanwijzingen.

Lindeboom, G.A. *A classified Bibliography of the history of Dutch medicine*. M. Nijhoff, The Hague 1975. (Geschied voor eerste oriëntering op een bepaald onderwerp o.a. door een uitgebreid register van historische personen).

Bijdragen tot de Geschiedenis der Geneeskunde, 1921-1965 (45 jaargangen). Gebundelde overdrukken uit het *Ned.T.Geneesk.*, voor een groot deel, doch niet uitsluitend, gewijd aan de medische geschiedenis van Nederland.

Opuscula selecta neerlandicorum de arte medica. Amsterdam 1907-1958. 19 delen met herdrukken en vertalingen van belangrijke oude Nederlandse medische werken. Uitvoerige inhoudsopgave in G.A. Lindeboom, *De Geschiedenis van de Medische Wetenschap in Nederland*. Fibula-Van Dishoeck, Bussum 1972 (p. 189).

Noord-Amerika

Bordley, I. en A. Mc Gehee Harvey, *Two Centuries of American Medicine 1776-1976*. W.B. Saunders, London-Toronto 1976.

Packard, F.R., *History of medicine in the U.S.A.* New York 1931².

Zuid-Afrika

Burrows, Edmond Ho., *A history of medicine in South Africa up to the end of the 19th century*. Cape Town-Amsterdam, A.A. Balhena, 1958.

Menko, H.S.N., *Contributions of the Netherlands to the development of South African medicine (1652-1902)*. Dissertatie. De Bussy, Amsterdam/Cape Town 1954 (152 pp.).

LITERATUUR PER

VAKGEBIED

Anatomie

- Choulant, L., *History and Bibliography of Anatomic Illustration* (Eng. vert. M. Frank), with a new *Historical Essay* by Ch. Singer. Schuman, New York 1945 (Reprint: Hafner, New York-London 1962).
- Cole, T.J., *A History of comparative anatomy*. MacMillan, London 1944.
- Herlinger, Robert en F. Kudlien, *Frühe Anatomie. Eine Anthologie*. Wissenschaftl. Verl., Stuttgart 1967 (306 pp.).
- Singer, Charles, *A short History of Anatomy and Physiology from The Greeks to Harvey*. Dover Publications, New York 1957.
- Wolf-Heidegger, G. en Anna Maria Cetto. *Die anatomische Sektion in bildlicher Darstellung*, Karger, Basel-New York 1967⁴ (612 pp.) 4°.

Fysiologie

- Foster, Sir Michael. *Lectures on the history of physiology during the 16th, 17th, and 18th century*. Cambridge 1901.
- Fulton, John F., *Selected Readings in the History of Pathology*. Ch.C. Thomas, Springfield, Illinois 1966² (492 pp.).
- Franklin, Kenneth J., *A short history of physiology*. Staples Press 1949 (147 pp.).
- Rothschuh, K.E., *History of Physiology*. R.E. Krieger, Huntington-New York 1973.

Chirurgie

- Brunn, W. von, *Kurze Geschichte der Chirurgie*. Springer, Berlin 1928 (Reprint: Springer, Berlin-Heidelberg 1973) (336 pp.).
- Gurlt, E., *Geschichte der Chirurgie und ihre Ausübung*. Berlin 1898 (Reprint: Olms, Hildesheim 1964 (3 vols).
- Majno, Guido, *The Healing Hand, Man and Wound in the Ancient World*. Cambridge 1975 (571 pp.).
- Zimmerman, Leo M. en Ilza Veith, *Great Ideas in the History of Surgery*. Baltimore 1961.
- Baldry, P.E., *The battle against heart disease*. University Press, Cambridge 1971 (189 pp.).

Cardiology

- Herrick, James B., *A short history of cardiology*. Thomas Springfield (Illinois) 1942.
- Leibowitz, J.O., *The History of Coronary Heart Disease*. Wellcome Institute, London 1970 (227 pp.).
- Johnson, Stephan L., *The History of Cardiac Surgery 1896-1955*. Johns Hopkins Press, Baltimore-London 1970 (201 pp.).
- Willius, F.A. en Th.J. Dry, *A history of the heart and the circulation*. Saunders, Philadelphia-London 1948 (456 pp.).

Haematologie

- Boroviczeny, K.-G. van (herausg.) *Einführung in die Geschichte der Haematologie*. G. Thieme, Stuttgart 1974 (210 pp.).

Pathologie

- Long, Edmond R., *A History of Pathology*. Dover Publ., New York 1965 (199 pp.).

Openbare Gezondheid

- Brockington, C.F., *A Short History of Public Health*. Churchill, London 1966 (240 pp.).
- Rosen, Georg, *A history of public health*. MD Publications, New York 1958 (551 pp.).

Tropische Geneeskunde

- Scott, H. Harold, *A history of tropical medicine*. Williams & Wilkins, Baltimore 1929.

Anaesthesie

Keys, Thomas E., *The History of Surgical Anaesthesia*. Dover Publications, New York 1963².

Orthopaëdie

Valentin, Bruno, *Geschichte der Orthopädie*. Thieme, Stuttgart 1961.

Urologie

Murphy, Leonard J.T., *The History of Urology*. C. Thomas, Springfield 1971 (531 pp.).

Oogheelkunde

Arrington, George E., *A History of Ophthalmology*. MD Publications, New York 1959 (174 pp.).

Pediatrie

Abt, Isaac en F.H. Garrison, *History of pediatrics*. Saunders, Philadelphia 1965.

Neurologie

Garrison, F.H., *History of Neurology*. Revised and enlarged by L.C. McHenry. C. Thomas, Springfield-Illinois 1969 (552 pp.).

Verloskunde

Cianfrani, Th., *A short history of obstetrics and gynaecology*. C.C. Thomas, Springfield 1960 (449 pp.).

Militaire Geneeskunde

Garrison, F.H., *Notes on the history of military medicine*. Washington 1922 (Reprint Olms, Hildesheim 1970 (206 pp.).

Geriatric

Lüth, Paul, *Geschichte der Geriatric; dreitausend Jahre Physiologie, Pathologie und Therapie des alten Menschen*. Enke Verlag, Stuttgart 1965 (271 pp.).

Psychiatrie

Ackerknecht, Erwin H., *Kurze Geschichte der Psychiatrie*. Enke Verlag, Stuttgart 1957 (99 pp.).

Radiologie

Grigg, E.R.N., *The trial of the invisible light, from X-Strahlen to radio(bio)logy*. Thomas, Springfield 1965.

Pharmacologie

Leake, Ch., *An historical account of pharmacology to the twentieth century*. C.C. Thomas, Springfield 1975 (210 pp.).

Bacteriologie

Foster, W.D., *A history of medical bacteriology and immunology*. Heinemann, London 1970.

Waterson, A.P. en L. Wilkinson, *An introduction to the history of virology*. University Press, Cambridge 1978.

Genetica

Stubbe, Hans, *History of Genetic from prehistoric times to the rediscovery of Mendel's laws*. MIT-Press, Cambridge-Mass. [1972] (365 pp.).

PREHISTORISCHE EN PRIMITIEVE GENEESKUNST

LITERATUUR PER
TIJDVAK

- Ackerknecht, E.H., *Medicine and Ethnology*. Johns Hopkins Press, Baltimore 1971 (195 pp.).
Landy, David (editor), *Culture, Disease and Healing*. MacMillan Publishers, New York-London 1977 (559 pp.).
Schadewalt, Hans, *Der Mediziner bei der Naturvölkern*. Stuttgart 1968.
Sigerist, Henry E., *A History of Medicine*, vol. I, Primitive and Archaic Medicine. University Press, Oxford 1951 (564 pp.).

DE GENEESKUNDE BIJ DE OUDSTE CULTUURVOLKEN

Algemeen

- Pollak, Kurt, *Oude Geneeskunst*. Stafleu, Leiden 1970.
Sigerist, H.E. *A History of Medicine*, vol. I en II. University Press, Oxford 1951 en 1961 (ook: *Anfänge der Medizin*. Europa Verlag, Zürich 1963 (183 pp.)).

Mesopotamië

- Jong, H.W.M. de, *Demonische ziekten in Babylon en Bijbel*. Dissertatie. Amsterdam 1959.

Egypte

- Breasted, James H., *The Edwin Smith Surgical Papyrus*. University Press, Chicago 1930.
Bryan, Cyril P., *The papyrus Ebers*. Bles, Londen 1930.
Ghaliungui, P. en L. el Dawakly, *Health and Healing in Ancient Egypt*. Dar-el-Maaref 1965.
Ghaliungui, P., *Magic and Medical Science in Ancient Egypt*. Hodder & Stoughton 1963.
Grapow, Hermann, *Untersuchungen über die alt ägyptischen Medizinischen Papyri*. Heinrichs, Leipzig 1935-1936 (Mitteilungen der vorder-asiatisch-ägyptischen Gesellschaft E.V.), Band 40, Heft 1 en Band 41, Heft 2.
Ranke, Hermann, *Medizin und Chirurgie im alten Ägypten*. Heidelberger Vorträge Bd 11, 22 p. Kerle, Heidelberg 1948 (fc. *Bull.Hist.Med.* 1933, I, 237).

Israël

- Baruch, J.Z., *Geneeskunde in het oude Israël*. Joachimstal, Amsterdam 1961 (168 pp.).
Ebstein, W., *Die Medizin im neuen Testament und im Talmud*. Enke, Stuttgart 1903 (338 pp.).
Lindeboom, G.A., *Dokter Lukas*. Ten Have Carillon reeks. Amsterdam 1965.
Preuss, Julius, *Biblisch-Talmudische Medizin*. Ktav Publishing House, New York 1971 (735 pp.).
Struys, Thijs, *Ziekte en genezing in het Oude Testament*. Dissertatie. Amsterdam 1968 (466 pp.).

China, Japan en India

- Bowers, John, *Western Medical Pioneers in Feudal Japan*. Johns Hopkins Press, Baltimore 1970.
Fujikawa, Y., *Geschichte der Medizin in Japan*. Tokio 1911.
Huard, Pierre en Ming Wong, *Chinese Geneeskunde*. Wereldakademie, z.pl. 1967 (252 pp.).
Huard, Pierre (e.a.), *La médecine Japonaise des origines à nos jours*. R. Dacosta, Paris 1974 (409 pp.).
Huebottes, F., *Die chinesische Medizin zu Beginn des 20. Jahrhunderts und ihre historische Entwicklung*. Leipzig 1929.
Morse, W., *Chinese Medicine*. Hoeber, New York 1938.
Mueller, R.F.G., *Grundsätze altindischer Medizin*. Kopenhagen 1951.
Palos, Stephan, *Chinese Geneeskunde*. De Driehoek, Amsterdam, z.j.
Zimmer, H.B., *Hindu Medicine*. Baltimore 1948.

Zuid-Amerika

- Coury, Charles, *La médecine de l'Amérique précolombienne*. R. Dacosta, Paris 1969 (350 pp.).

GRIEKENLAND

LITERATUUR PER

TIJDVAK

Carton, Paul, *L'essentiel de la doctrine d'Hippocrate. Extrait de ses oeuvres*. Paris 1923.

Eidelstein, Ludwig, *Der hippokratische Eid*. Artemis Verlag, Zürich 1969 (101 pp.).

Elaut, L., *Antieke Geneeskunde*. Antwerpen-Amsterdam 1960.

Lichtenthaeler, Charles, *La médecine hippocratique*. à la Bacon, Nière, Lausanne 1957 (144 pp.).

Lindeboom, G.A., *Hippocrates*. Veen, Amsterdam 1948 (72 pp.).

Littre, E., *Oeuvres complètes d'Hippocrate*. Paris 1839-1865 (Reprint: A.M. Hakker, Amsterdam 1961-1962) (10 vols).

Philips, E.D., *Greek Medicine*. Thames and Hudson, s.l., 1973 (240 pp.).

Singer, Charles, *Greek biology and medicine*. Oxford 1922.

Sudhoff, Karl, *Kos und Knidos*. Lehmanns, München 1927 (323 pp.).

GRIEK-ROMEINSE GENESKUNDE

Leitner, H., *Bibliography to the ancient medical authors*. Hans Huber, Bern 1973 (geeft overzicht van bronnenuitgaven).

Sarton, George, *Galen of Pergamon*. Lawrence, Kansas 1957² (112 pp.).

Siegel, Rudolph E., *Galen's system of Physiology and Medicine*. Karger, Basel-New York 1968 (419 pp.).

DE MIDDELEEUWEN

Diepgen, Paul, *Frau und Frauenheilkunde der Kultur des Mittelalters*. Thieme, Stuttgart 1963 (242 pp.).

Dupouy, Edmond, *Le moyen age médical*. Meurillon, Paris 1888 (367 pp.).

Moulin, D. de, *De heekunde in de vroege Middeleeuwen*. Brill, Leiden 1964.

Walsh, James J., *Medieval Medicine*. Black, London 1920.

Salerno

Lindeboom, G.A., *Vrouwe Trotula van Salerno*. In: *Liber Amicorum Van Bouwdijk Bastiaanse*. Bohn, Haarlem 1957, p. 167-71.

Mazon Hohl, Elisabeth, *The diseases of women by Trotula of Salerno. A translation of 'Passionibus Mulierum curandarum'*. Hollywood (Calif.) 1940.

The School of Salernum. Regimen Sanitatis Salerni. The English version by Sir John Harington. Rome 1953.

Arabische en joods-arabische geneeskunde

Afnan, Soheil M., *Avicenna. His life and works*. Allen and Unwin, London 1958 (298 pp.).

Muhammed-al-Razi (= Rhazes), *Ali ibn al' Abbas en Ali ibn Sina: Trois traités*

(l'Anatomie Arabes. Traduction de P. de Koning, Brill, Leiden 1930.

Schipperges, H., *Die Assimilation der arabischen Medizin durch das lateinische Mittelalter*. F. Steiner Verlag, Wiesbaden 1964 (240 pp.) (*Sudhoffs Archiv*, Beiheft 3).

Ullmann, M., *Die Medizin im Islam*. Brill, Leiden 1970.

Schultetus Aeneae, B.W., *De Renaissance der medische wetenschappen*. Nijhoff, Den Haag 1905.

Paracelsus

Englert, Ludwig, *Paracelsus. Mens en arts*. Atalanta, Amsterdam z.j. (152 pp.).

Oosterhuis, R.A.B., *Paracelsus en Hahnemann, essentiële geneeskunst en homeopathie*. Dissertatie. Sijthoff, Leiden 1937.

Pagel, Walter, *Paracelsus. An introduction to philosophical medicine in the era of the Renaissance*. Karger, Bazel 1958 (368 pp.).

Paracelsus, Bücher und Schriften. Olms, Hildesheim 1971-1973 (11 vols.).

Vesalius

Cushing, Harvey, *A bio-bibliography of Andreas Vesalius*. Yale University School of Medicine, 1943.

Lindeboom, G.A., *Andreas Vesalius 1514-1564. Een schets van zijn leven en werken*. Bohn, Haarlem 1964.

O'Malley, C.D., *Andreas Vesalius of Brussels*. University of California Press, Berkeley-Los Angeles 1964.

Roth, M., *Andreas Vesalius Bruxellensis*. Berlijn 1892 (Reprint: Asher, Amsterdam 1965).

Vesalius, Andreas, *De humani corporis Fabrica libri septem*, Facsimile-uitgave. De Forel, Nieuwendijk 1975.

Paré

Keynes, Geoffrey, *The Apology and Treatise of Ambroise Paré*. Engelse vertaling. Falcon Educational Books, London 1951 (227 pp.).

Paré, *Oeuvres d'Ambroise*. Paris 1585, reprografische herdruk, Editions du Fleuve, Lyon [1963].

Rogge, Carl W.L., *De betekenis van Ambroise Paré (1510-1590), mens, leermeester en chirurg*, Dissertatie Groningen 1973 (252 pp.).

Van Helmont

Helmont, J.B. van, *Dageraad ofte Nieuwe Opkomst der Geneeskunst*. W.N. Schors, Amsterdam 1978 (404 pp.).

Pagel, Walter, *Joh. Bapt. van Helmont*. Berlin 1930.

Voorts:

Cobben, J.J., *De opvattingen van Johannes Wier over bezetenheid, hekserij en magie*. Dissertatie. Van Gorcum, Assen 1960. Ook in Eng. vert.: *Jan Wier, Devils, Witches and Magic*. Dorrance and Comp., Philadelphia 1976.

Servet

- Fulton, John T., *Michael Servetus. Humanist and Martyr*. Reichner, New York 1953 (90 pp.).
- Lindeboom, G.A., *Michael Servet en de ontdekking van de kleine bloedsomloop. Ned. T. Geneesk.* 98 (1954), p. 696-708.
- O'Malley, Charles Donald, *Michael Servetus. A translation of his non-theological writings*. Lloyd-Duke, London 1953 (208 pp.).
- Tollin, H., *Die Entdeckung des Blutkreislaufs durch Michael Servet (1511-1553)*. Dufft, Jena 1876.

Harvey en de bloedsomloop

- Israëls, A.H. en C.E. Daniëls, *De verdienste der Hollandsche geleerden ten opzichte van Harvey's leer van den bloedsomloop*. Utrecht 1883.
- Keynes, Geoffrey, *The Life of William Harvey*. Clarendon Press, Oxford 1966.
- Pagel, Walter, *William Harvey's Biological Ideas*. Karger, Basel-New York 1976 (394 pp.).
- Whitteridge, Gweneth, *William Harvey and the Circulation of the Blood*. Mac-Donald, London and American Elsevier Inc.: New York 1971 (269 pp.).

Van Leeuwenhoek

- Dobell, Clifford, *Antony van Leeuwenhoek and his Little Animals*. Russel and Russel, New York 1958.
- Leeuwenhoek, Antoni van, *Alle de brieven van -*. Swets & Zeitlinger, Amsterdam 1939-1979 (10 vols).
- Schierbeek, A., *Antoni van Leeuwenhoek. Zijn leven en werken*. De Tijdstroom, Lochem 1950-51 (2 vols).

Voorts:

- Baumann, E.D., *François de le Boë Sylvius*. Brill, Leiden 1949 (242 pp.).
- Baumann, E.D., *Johan van Beverwijck in leven en werken geschetst*. Dissertatie. Revers, Dordrecht 1910 (311 pp.).
- Dewhurst, K., *Dr. Thomas Sydenham (1624-1689). His Life and Original Writings*. Berkeley, Los Angeles 1966.

DE ACHTTIENDE EEUW.

LITERATUUR PER
TIJDVAK

- King, Lester S., *The Medical World of the eighteenth Century*. University Press, Chicago 1958.
King, Lester S., *The Philosophy of Medicine. The early eighteenth century*. University Press, Harvard 1978 (291 pp.).

Boerhaave

- Lindeboom, G.A., *Herman Boerhaave. The Man and His Work*. Methuen, London 1968 (452 pp.).
Lindeboom, G.A., *Bibliographia Boerhaaviana*. Brill, Leiden 1959.
Lindeboom, G.A., *Iconographia Boerhaavii*. Brill, Leiden 1963.
Lindeboom, G.A., *Boerhaave's Correspondence*. Brill, Leiden 1962-1979 (3 vols).
Lindeboom, G.A. (ed.), *Boerhaave and His Time*. Brill, Leiden 1970.
Lindeboom, G.A., *Boerhaave and Great Britain*. Brill, Leiden 1974 (75 pp.).

Von Haller

- Balmer, H., *Albrecht von Haller*. Verlag Paul Haupt, Bern 1977 (87 pp.).
Beer, Rüdiger R., *Der grosze Haller*. Stratz, Säcking 1927.
Lindeboom, G.A., *Haller in Holland (zijn dagboek uit de jaren 1725-1727)*. Delftse Gist- en Spiritusfabriek 1958.

Gerard van Swieten

- Brechka, F.T., *Gerard van Swieten and his world. 1700-1772*. Nijhoff, Den Haag 1970.
Lesky, Erna (ed.), *Gerard van Swieten und seine Zeit*. H. Bochlaus Verlag, Wien-Köln-Graz 1973 (194 pp.).

Voorts:

- Boersma, J., *Anton de Haen 1704-1776*. Van Gorcum, Assen 1963.
Peachy, George G., *A Memory of William & John Hunter*. Brendon, Plymouth 1924.
Schönbauer, Leopold, *Das medizinische Wien*. Urban, Wien 1947.
Tischner, Rudolf, *Franz Anton Mesmer*. Müncher Drucke, München 1928.

Bernard

- Bernard, Claude, *An Introduction to the Study of Experimental Medicine*. Dover Publications, New York 1957.
- Olmsted, J.M.O. en E. Harris Olmsted, *Claude Bernard and the experimental method in medicine*. Henry Schuman, New York 1952.
- Schiller, Joseph, *Claude Bernard et les problèmes scientifiques de son temps*. Paris 1967.
- Wolff, E. e.a. *Philosophie et Méthodologie scientifiques de Claude Bernard*. Masson, Paris 1963.

Hahnemann - Homeopathie

- Ameke, Wilhelm, *History of Homeopathy*. Goud, London 1885
- Fritsche, Herbert, *Samuel Hahnemann*. Klett, Stuttgart 1954².
- Hahnemann, Samuel, *Organon der Heilkunst*. Schwalbe, Leipzig 1921.
- Riet, A. van 't, *August Bier en de Homoeopathie*. Dissertatie V.U. Amsterdam 1978.

Virchow

- Ackerknecht, Erwin H., *Rudolf Virchow, Doctor, Statesman, Anthropologist*. Madison (U.S.A.) 1953.
- Aschoff, L., *Rudolf Virchow: Wissenschaft und Weltgeltung*. Hamburg 1940.
- Pagel, Walter, *Virchow und die Grundlage der Medizin des XIX. Jahrhunderts*. Fischer, Jena 1931.

Pasteur

- Vallery-Radot, René, *The life of Pasteur* (eng. vert.). Dover Publications, New York 1960.
- Vermeulen, P., *Louis Pasteur herdacht*. Van Doesburgh, Leiden 1922.

LITERATUUR,
VOORNAMELIJK
BIOGRAFISCH

- Aggebo, Anker, *Het genezende licht. Leven en werken van Niels Finsen* (vert. B. Swanenburg). Leopolds Uitgeversmij, Den Haag 1942.
- Bankoff, Georg, *The conquest of disease. The Story of Penicillin*. Mac Donald & Co., z.j.
- Cushing, Harvey, *The life of Sir William Osler*. Oxford Univ. Press, London 1940 (1417 pp.).
- Dible, J. Henry, *Napoleon's surgeon* [D.J. Larrey]. Heinemann Medical Books, London 1970 (346 pp.).
- Dongen, J.A. van (red), *De vooruitgang van de Geneeskunde in onze eeuw* De Bussy, Amsterdam 1966.
- Esch, P. van der, *Jacobus Ludovicus Conradus Schroeder van der Kolk (1797-1862) Leven en werken*. Dissertatie. Amsterdam 1954.
- Fischer, F.P. en G. ten Doesschate, *Franciscus Cornelis Donders*. Van Gorcum, Assen 1958 (223 pp.).
- Fischer, Richard B., *Joseph Lister 1827-1912*. Mc Donald-Jane, London 1977 (351 pp.).
- Fulton, J.F., *Harvey Cushing*. Springfield (Illinois), 1946.
- Glasser, O., *Wilhelm Conrad Röntgen und die Geschichte der Röntgenstrahlen*. Springer Verlag, Berlin-Göttingen-Heidelberg 1959² (381 pp.).
- Gortvay, Gy and I. Zoltán, *Semmelweis. His Life and Work*. Akad. Kiadó, Budapest 1968 (288 pp.).
- Greiling, Walter, *Paul Ehrlich. Zijn leven en werk*. Leiden 1955.
- Jansen, B.C.P., *Het levenswerk van Christiaan Eijkman 1858-1930*. Bohn, Haarlem 1959 (205 pp.).
- Keynes, G.L., *Selected writings of Sir William Osler (12 July 1849 to 29 December 1919)*. Oxford Univ. Press, London 1951.
- Knegtel, A.P.C.H., *Laënnec*. Van Gorcum, Assen 1966 (217 pp.).
- Kruif, Paul de, *Bacteriënjagers*. Leopolds Uitg. Mij, z.j. (6e dr.).
- Leersum, E.C. van, *Het levenswerk van Donders*. Bohn, Haarlem 1932 (408 pp.).
- Leibbrand, Werner, *Die spekulative Medizin der Romantik*. Hamburg 1956.
- Lindeboom, G.A., François Joseph Victor Broussais (1772-1838). *Ned.T.Geneesk.* 99 (1955), 955-63.
- Lindeboom, G.A., De Leer van Broussais in Nederland. *Ned.T.Geneesk.* 99 (1955), 1240-45.
- Lindeboom, G.A., William Beaumont. *Ned.T.Geneesk.* 97 (1953), 2021-27.
- Myer, Jesse M., *Life and Letters of Dr. William Beaumont*. Mosby, St. Louis 1912.
- Simpson, M., *Simpson The Obstetrician. A biography*. V. Gollancz, London 1972 (304 pp.).
- Thomson, Elizabeth H., *Harvey Cushing. Surgeon, Author, Artist*. Schuman, New York 1950 (347 pp.).
- Unger, Hellmuth, *Dienaar der Menschheid (het leven van Robert Koch)*. Strengholt, Amsterdam z.j.
- Waart, A. de, *Het levenswerk van Einthoven (1860-1927)*. Bohn, Haarlem 1957.